

Denetimli Serbestlik Örneklemindeki Suça Sürüklenen Ergenlerin Yıkıcı Davranışları Üzerinde Ebeveyn Reddi, Öz Yeterlilik ve Benlik Saygısının Rolünün İncelenmesi

Examination of the Roles of Parental Rejection, Self-efficacy and Self-esteem on the Disruptive Behaviors of Juvenile Delinquents in the Probation Sample

© Rana Ezgi Kalelioğlu, © Melikenaz Yalçın, © Haluk Arkar

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

ÖZ

Amaç: Bu çalışmanın amacı, denetimli serbestlik merkezine gelmekle yükümlü ergenlerin yıkıcı davranışları üzerinde öz yeterlilik, benlik saygısı ve ebeveyn reddinin rolünün incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem: Bu amaç doğrultusunda denetimli serbestlik merkezine çeşitli suçlar nedeniyle gelen 106 ergene ulaşılmıştır. Katılımcılara; demografik özelliklerin incelenmesi için demografik bilgi formu, yıkıcı davranışların ölçümü için Güçler Güçlükler Anketi, öz yeterliği ölçmek için Çocuklar için Öz Yeterlilik Ölçeği, benlik saygısını ölçmek için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve ebeveyn reddini ölçmek için Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Çocuk Formu uygulanmıştır. Yıkıcı davranışlar üzerinde öz yeterlilik, benlik saygısı ve ebeveyn reddinin rolü adimsal (stepwise) çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir.

Bulgular: Her bir değişkenin yıkıcı davranışlarını yordamaya anlamlı katkısı olduğu görülmüştür. Öz yeterlilik, yıkıcı davranışları en iyi yordayan değişken olmuştur. Öz yeterliği sırasıyla benlik saygısı ve ebeveyn reddi izlemiştir.

Sonuç: Suça sürüklemdeki yordayıcı değişkenleri incelemek, çocuk suçluluğunun ve tekrar suça karışmanın önlenmesi için etkili programların geliştirilmesine katkı sağlayacağı için önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Suça sürüklenme, yıkıcı davranış, öz yeterlilik, ebeveyn reddi, benlik saygısı

ABSTRACT

Objectives: The purpose of this study is to examine the roles of self-efficacy, self-esteem and parental rejection on the destructive behaviors of adolescents obliged to come to the probation center.

Materials and Methods: For this purpose, 106 adolescents who came to the probation center for various crimes were assessed. Demographic data form was used to examine the demographic characteristics, Strengths and Difficulties Questionnaire for measuring disruptive behaviors, Self-Efficacy Scale for Children to measure self-efficacy, Rosenberg Self-Esteem Scale to measure self-esteem, and Parental Acceptance Rejection Scale to measure parental rejection. The roles of self-efficacy, self-esteem, and parental rejection on destructive behaviors were examined using the Stepwise multiple regression analysis.

Results: Each variable has a significant contribution to predicting destructive behaviors. Self-efficacy was the best predictor of destructive behavior. Self-efficacy was followed by self-esteem and parental rejection, respectively.

Conclusion: To sum up, examining the predictor variables in juvenile delinquency is important as it will contribute to the development of effective programs to prevent juvenile delinquency and reoffending.

Keywords: Juvenile delinquency, disruptive behavior, self-efficacy, parental rejection, self-esteem

Giriş

Türkiye İstatistik Kurumu (<https://www.tuik.gov.tr/>) verilerine bakıldığında günümüzde suç oranlarının artış gösterdiği görülmektedir. İlk bakışta, suç işleme davranışlarının yalnızca yetişkinlere özgü olduğu düşünülmektedir. Ancak yine Türkiye İstatistik Kurumu vasıtası ile (<https://www.tuik.gov.tr/>) ilgili istatistikler incelendiğinde suça karışan çocuk ve ergen sayısının arttığı dikkat çekmektedir. Erken yaşlarda görülen suç davranışının yaşamın ilerleyen dönemlerinde de görülmesi olasıdır.¹ Çocuk suçluluğunu ve yineleyen suç davranışını önleyebilmek için çocukları suça sürükleyen olası yordayıcıları ve risk faktörlerini anlamak önemlidir. Çocuk suçluluğunun risk faktörleri ailesel, bireysel ve çevresel olarak üç ana başlıkta incelenmektedir.² Bireysel risk faktörleri arasında; madde kullanımı,^{3,4} düşük eğitim düzeyi⁵, erkek cinsiyet,⁶⁻⁸ psikolojik sorunların varlığı,^{9,10} düşük benlik saygısı¹¹ ve düşük öz yeterlilik¹² sayılabilmektedir. Ailesel risk faktörlerinin başında, ebeveynlerden yoksun büyüme, ebeveyn reddi^{13,14} ve parçalanmış aileler gelmektedir.¹⁵ Çevresel risk faktörleri incelendiğinde ise yoksulluk ve yaşam koşullarının etkisi dikkat çekmektedir.¹⁶

Yıkıcı davranışlara sahip olmanın, çocuk suçluluğu ile yakından ilişkili olduğu belirtilmektedir.^{17,18} Yıkıcı davranış bozuklukları diğer adıyla dışsallaştırma bozuklukları; saldırganlık, karşı gelme, aşırı hareketlilik ve dürtüsellik olarak tanımlanmaktadır.¹⁹ Suça karışan çocuk ve ergenlerde görülen psikolojik problemlerin başında yıkıcı davranış bozuklukları gelmektedir.²⁰⁻²³ Bu açıdan, suça sürüklenmeyi anlamak için yıkıcı davranışların yordayıcılarını incelemek önemlidir. Suça sürüklenen ergenlerdeki yıkıcı davranışları açıklamada önemli yordayıcılardan biri ebeveyn kabul reddidir. Ebeveyn kabul red kuramı (EKAR), bütün insanların, onlar için önemli kişilerden sıcaklık alma ihtiyacı olduğu varsayımı ile hareket etmektedir.²⁴ EKAR ebeveynlerin çocuğa gösterdikleri veya esirgedikleri sıcaklığın çocuklar üzerindeki olası etkilerine odaklanmaktadır. Gösterilen sıcaklık bir boyut olarak düşünülmektedir ve bu boyutun bir ucunda ebeveyn kabulü diğer ucunda ise ebeveyn reddi bulunmaktadır.^{24,25} Bu kurama göre ebeveyn kabulü; fiziksel, sözel ve sembolik davranışlarla gösterilen sıcaklık, ilgi, şefkat, bakım ve destektir. Ebeveyn reddi ise sıcaklık ve sevgi davranışlarının önemli ölçüde olmaması veya gösterilmemesi; fiziksel ve duygusal olarak acı veren davranışların sergilenmesi ve duygusal ifadelerin olmaması şeklindedir.²⁶ Rohner ve Khaleque²⁷ birçok farklı kültürde ebeveyn reddi ve psikolojik problemler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bütün kültürlerde ebeveyn reddinin, yıkıcı davranış bozuklukları ve madde kullanımı ile yakından ilişkili olduğu bulunmuştur. Yapılan birçok çalışmada, ebeveyn reddinin (özellikle anne) suça yönelik davranışlarla ilişkili olduğu²⁸⁻³¹ ve suça sürüklenen ergenlerin suça karışmayanlara göre ebeveynlerini daha reddedici olarak algıladıkları bulunmuştur.³² Suça sürüklenen ergenlerdeki yıkıcı davranışları yordayan diğer önemli bir değişken öz yeterlilik ve son dönemlerde yapılan çalışmalarda üzerinde sıklıkla durulmaktadır. Öz yeterlilik "Bireylerin kendi yaşamlarındaki olayları kontrol edebilme veya etkileyebilme yeteneklerine duydukları inanç" olarak tanımlanmaktadır.³³

Öz yeterlilik insanların nasıl düşündüğünü, hissettiğini ve davrandığını etkilemektedir.^{34,35} Öz yeterlilik temel olarak akademik, duygusal ve sosyal olarak sınıflandırılmaktadır. Akademik öz yeterlilik, bireyin akademik bir görevi başarıyla tamamlayabileceğine yönelik algısını ifade etmektedir.^{36,37} Bandura³⁴ sosyal öz yeterliliği, kişiler arası durumlara yetkin bir şekilde cevap verebilme yeteneğine ilişkin kişinin algısı olarak tanımlamıştır. Muris³⁸ duygusal öz yeterliliği, olumsuz duygularla baş etme becerilerine yönelik kişinin algısı olarak tanımlamıştır. Öz yeterlilik algısının yıkıcı davranışlarla ilgili olduğu ve ilgili çalışmaların önemli bir kısmında algılanan öz yeterlilik ve yıkıcı davranışlar arasında negatif yönde bir ilişki olduğu belirtilmiştir.^{39,40} Öz yeterliliği yüksek olan ergenler yeni ve zorlayıcı durumlarla baş etme konusunda daha başarılı olmaktadır.^{41,42} Başa çıkma becerileri daha yüksek olan bireyler, olumsuz yaşam olayları ve riskli durumları daha etkin ve normlara uygun bir şekilde yöneterek riskli davranışlardan (madde kullanımı, saldırganlık, suça yönelme) korunmaktadırlar.^{43,44} Suça sürüklenen ergenlerde yıkıcı davranışları yordayan bir diğer değişken benlik saygısıdır. Benlik saygısı, "Bireyin bir bütün olarak kendine yönelik olumlu ya da olumsuz tutumu" olarak tanımlanmaktadır.⁴⁵ Çuhadaroğlu (1986), kişilerin kendilerine yönelik olumlu bir tutum içinde olmalarını yüksek benlik saygısı ile olumsuz bir tutum içinde olmalarını ise düşük benlik saygısı ile ilişkilendirmiştir. Benlik saygısı ve yıkıcı davranışlar arasındaki ilişki incelenirken araştırmacılar düşük benlik saygısına vurgu yapmaktadır.⁴⁶ Düşük benlik saygısı hipotezi, benlik saygısındaki düşüklüğün sergilenen yıkıcı davranışlar aracılığı ile dışarıya yansıtıldığını belirtmektedir.⁴⁷ Düşük benlik saygısı, yıkıcı davranış bozukluklarının belirleyicilerinden biri olarak kabul edilmektedir.⁴⁸ Alanyazındaki çalışmalarda, düşük benlik saygısına sahip bireylerin suça yönelik davranışlara ve yıkıcı davranış bozukluklarına daha yüksek oranda sahip oldukları belirtilmektedir.⁴⁹⁻⁵¹ Bahsedilen araştırmalar doğrultusunda öz yeterlilik, benlik saygısı ve ebeveyn reddinin yıkıcı davranışlarla ilişkili olduğu görülmektedir. Walters⁵² suça sürüklenen ergenlerle yürüttüğü çalışmada, ebeveynliğin yıkıcı davranışlar üzerindeki etkisine öz yeterliliğin aracılık ederek bu etkiyi güçlendirebileceğini belirtmiştir. Voisin ve ark.⁵³, ergenlerle yürüttükleri çalışmalarında ebeveynlerin madde kullanımı, ebeveynlerde psikolojik sorun ve cezaevi geçmişi varlığının ergenlerin yıkıcı davranışlarını artırabileceğini ve bu etkiye ergenlerin benlik saygısı düzeylerinin aracılık ettiğini belirtmişlerdir. Ülkemizde suça sürüklenen ergenlerle ve özellikle denetimli serbestlik merkezindeki ergenlerin suça sürüklenmesine yönelik faktörlerin incelendiği ve ergenlerin ebeveynleri, bireysel özellikleri ile ilişkilerinin değerlendirildiği çalışmaların sınırlı sayıda olduğu dikkati çekmektedir. Bu çalışmalardan birinde Uludağı ve Sayıl⁵⁴ Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne gelen gençlerle yaptığı çalışmada problemler ve olumlu sosyal davranışların, anne reddi ve arkadaş özellikleriyle ilişkili olduğunu bulmuştur.

Denetimli serbestlik uygulamalarının tekrar suça sürüklenmenin önüne geçme amacı göz önünde bulundurulduğunda, suça sürüklenmeyle ilişkili değişkenlerin belirlenmesinin önleme

ve müdahale çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Türkiye’de bu alanda yapılan çalışmaların da sınırlı sayıda olduğu göz önüne alındığında, bu çalışmanın alanyazına katkı sağlayabileceği düşünülmüştür. Bu doğrultuda çalışmanın temel hipotezi ebeveyn reddi, benlik saygısı ve öz yeterliğin yıkıcı davranışları yordayacağıdır. Bunun yanında benlik saygısı ve yıkıcı davranışlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki; ebeveyn reddi ve yıkıcı davranışlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki; öz yeterlilik ve yıkıcı davranışlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunması beklenmektedir.

Gereç ve Yöntem

Örneklem

Bu araştırmanın katılımcıları, İzmir ve Karşıyaka Denetimli Serbestlik Merkezi’ne gelmekle yükümlü olan ve çalışmaya gönüllülük esası ile katılan 14-22 yaş arası 106 gençten oluşmaktadır. Yüz katılımcı (%93’ü) erkek iken 6’sı (%7’si) kadındır. Kızların ve erkeklerin yaş ortalaması, sırası ile 17,0 ve 19,0 olarak bulunmuş, tüm örneklemin ortalama yaşı ise 18,5 yıl olarak hesaplanmıştır.

Ölçüm Araçları

Demografik Bilgi Formu: Demografik bilgi formunda yaş, cinsiyet gibi temel bilgilerin yanında gençlerin suça sürüklenmeleri ile ilişkili olabilecek bazı bireysel özellikler de değerlendirilmiştir.

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği-Çocuk Formu (EKRÖ-Ç): Rohner ve ark.⁵⁵ tarafından geliştirilen bu ölçek, ergen tarafından algılanan ebeveyn reddini ve kontrolünü değerlendirmektedir. Bu çalışmada, EKRÖ-Ç’nin algılanan ebeveyn reddi boyutu kullanılmıştır. Algılanan ebeveyn reddi 60 maddeden ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır: Ebeveyn sıcaklığı ve sevgisi, saldırganlık ve düşmanlık, kayıtsızlık ve ihmal ve ayrılmamış red. Maddeler dördü Likert tipindedir. Ölçekten alınabilecek puanlar 60-240 arasında değişmektedir. Düşük puan algılanan reddin düşük olduğunu yani ebeveynenden algılanan sıcaklığın yüksek olduğunu gösterirken yüksek puan algılanan ebeveyn reddinin yüksek olduğunu göstermektedir. EKRÖ-Ç’nin Türkçeye uyarlama çalışması Varan (Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, yayınlanmamış çalışma) tarafından yapılmış olup geçerli ve güvenilir olduğu bulunmuştur.

Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA): GGA, Goodman⁵⁶ tarafından geliştirilen kısa davranışsal tarama anketidir. Hem olumlu hem de olumsuz davranış özelliklerini tarayan, üçlü Likert tipi soruları içermektedir. GGA beş alt boyutu (duygusal sorunlar, davranım sorunları, hiperaktivite/dürtüsellik, akran/ilişki sorunları ve prososyal davranışlar) tarayan 25 maddeyi içermektedir. Her alt ölçek kendi içinde değerlendirilebilir, her biri için ayrı puan elde edilebilirken; sosyal davranışlar dışında diğer alt ölçeklerin toplamı toplam güçlük puanını oluşturmaktadır. Bu çalışmada yıkıcı davranışları ölçmek amacıyla toplam güçlük puanı kullanılmıştır. GGA’nın Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Güvenir ve ark.⁵⁷ tarafından yapılmış olup geçerli ve güvenilir olduğu bulunmuştur.

Çocuklar için Öz-Yeterlilik Ölçeği (ÇÖÖ): ÇÖÖ, Muris³⁸ tarafından ergenlerin öz yeterliliklerini ölçmek üzere geliştirilmiştir. Bu ölçekten alınan toplam puan genel öz yeterliliği ifade ederken; sosyal, duygusal ve akademik öz yeterlilik ölçümü için alt boyutları da mevcuttur. Bu çalışmada toplam öz yeterlilik puanı kullanılmıştır. Maddeler beşli Likert tipindedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 105, en düşük puan ise 21’dir. Ölçekten yüksek puan almak öz yeterliliğinin yüksek olduğunu ifade etmektedir. ÇÖÖ’nün Türkçeye uyarlama çalışması Telef ve Karaca⁵⁸ tarafından yapılmıştır.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBÖ): Rosenberg⁵⁹ tarafından ergenlere yönelik oluşturulan RBÖ, dördü Likert tipinde 63 maddeden ve 12 alt ölçekten oluşmaktadır. RBÖ’nün alt ölçekleri; benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana-baba ilişkisi, babayla ilişki, psikişik izolasyondur. Bu çalışmada yalnızca benlik saygısı alt ölçeği kullanılmıştır. RBÖ’nün Türkçeye uyarlama çalışması Çuhadaroğlu (1986) tarafından yapılmıştır ve geçerli ve güvenilir olduğu bulunmuştur.

İşlem

Araştırma için Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etiği Kurulu’ndan izin alındıktan sonra, araştırmanın Denetimli Serbestlik Müdürlüğü’nde yürütülebilmesi için Adalet Bakanlığı’ndan gerekli izinler alınmıştır. Gerekli izinler alındıktan sonra çalışma İzmir ve Karşıyaka Denetimli Serbestlik Merkezi’nde 2019 Nisan-Haziran ayları arasında bireysel görüşme, konferans, plan oluşturma, grup seminerleri ve eğitim amacıyla gelen gençlerle yürütülmüştür. Ölçekler doldurulmadan önce araştırmacılar gençlere kendilerini tanıtmış, araştırmanın amacından ve orada bulunma nedenlerinden bahsetmiş ve gençlere katılma isteğini sormuştur. Gönüllük esası ile araştırmaya katılmayı kabul eden gençler bilgilendirilmiş onam formunu okuyup onayladıktan sonra, ölçekler uygulanmıştır. Katılımcılar ölçekleri doldururken araştırmacılar yanlarında bulunmuş, her ölçek ile ilgili gerekli açıklamaları yapmış ve katılımcıların sorularını cevaplamıştır. Araştırmacıların bulunmadığı durumlarda, önceden bilgilendirilmiş olan kurum psikologları bu görevi üstlenmiştir. Okumada güçlük çeken gençler ölçekleri doldururken, araştırmacılar tarafından bütün ölçek maddeleri ve seçenekler dikkatlice okunmuş, karşılıklı olarak doldurulmuştur.

İstatistiksel Analiz

Verilerin analizi için SPSS 22 programı (IBM Inc., Armonk, NY) kullanılmıştır. Denetimli serbestlik örneklemindeki ergenlerin yıkıcı davranışlarıyla ilişkili olan ebeveyn reddi, öz yeterlilik ve benlik saygısının yordayıcı gücünü anlamak için korelasyon analizi ve adimsal çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Örneklem sayısının yeterli olup olmadığını test etmek için güç analizi yapılmıştır ve orta düzey etki boyutu için örneklem sayısının yeterli olduğu bulunmuştur. Analizlere başlamadan önce, veri seti kayıp ve uç değerler açısından incelenmiştir. Çok değişkenli normallik varsayımı Shapiro-Wilk normallik

testi ile kontrol edilmiştir ve değişkenlerin normal dağıldığı bulunmuştur.

Bulgular

Denetimli serbestlik merkezine gelmekle yükümlü ergenlerin bireysel özelliklerini betimlemek amacıyla katılımcılardan alınan cezaevi geçmişi, suç türü, ilk suça karışma yaşı gibi bilgiler sıklık ve yüzde şeklinde Tablo 1'de sunulmuştur.

Yıkıcı davranışları yordamak amacıyla öz yeterlilik, benlik saygısı ve ebeveyn reddi değişkenleri kullanılarak adimsal çoklu

Tablo 1. Katılımcıların bireysel özelliklerine ilişkin bilgiler		
	Sıklık (f)	Yüzde (%)
Cezaevi geçmişi		
Cezaevi geçmişi yok	74	71,8
Bir kez cezaevine girme	15	14,6
Birden fazla cezaevine girme	14	13,6
Suç türü		
Hırsızlık	13	12,6
Gasp	4	3,9
Madde kullanımı	69	67
Yaralama	4	3,9
Diğer	13	12,6
İlk suça karışma yaşı		
7-14	28	28
15-18	66	66
19-21	6	6
Eğitim durumu		
Okur-yazar değil	2	1,9
Okur-yazar	3	2,8
İlkokul mezunu	18	17
Ortaokul mezunu	27	25,5
Liseye devam ediyor	16	15,1
Açık lise	25	23,6
Lise terk	9	8,5
Lise mezunu	3	2,8
Üniversiteye devam ediyor	3	2,8
Okula devam durumu		
Çok fazla devamsızlık	2	10,5
Orta düzeyde devamsızlık	7	36,8
Çok az devamsızlık	10	52,6
Madde kullanımı		
Var	74	71,8
Yok	29	28,2
Psikolojik tedavi		
Var	27	25,7
Yok	78	74,3

regresyon analizi yapılmıştır. Değişkenler arası korelasyonlar Tablo 2'de gösterilmiştir. Yıkıcı davranışlar ve öz yeterlilik arasında negatif yönde anlamlı orta düzey bir ilişki olduğu görülmüştür ($r=-0,463$, $p<0,001$). Yıkıcı davranışlar ve benlik saygısı arasında negatif anlamlı ve orta düzeyde bir korelasyon görülmektedir, ($r=-0,419$, $p<0,001$). Benlik saygısı ve öz yeterlilik arasında orta düzey pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r=0,441$, $p<0,001$). Korelasyon tablosuna bakıldığında yalnızca öz yeterlilik ve ebeveyn reddi arasında bir ilişki bulunamadığı görülmektedir.

Öz yeterlilik, benlik saygısı ve ebeveyn reddinin yıkıcı davranışları yordayıcı etkilerinin incelendiği çoklu regresyon analizi sonucunda; öz yeterlilik, benlik saygısı ve ebeveyn reddinin yıkıcı davranışları anlamlı şekilde yordadığı görülmüştür [$F(3,102)=368,414$, $p<0,001$]. Öz yeterlilik, benlik saygısı ve ebeveyn reddi yıkıcı davranışlar varyansının yaklaşık %29,0'unu açıklamaktadır ($R^2=0,309$, düzeltilmiş $R^2=0,288$). Modele en fazla katkıda bulunan değişken öz yeterliliğidir. Öz yeterlilik tek başına yıkıcı davranışlar varyansının %21'ini açıklamaktadır. Benlik saygısının ise modele tek başına %6'lık katkısı olduğu görülmektedir. Ebeveyn reddi tek başına yıkıcı davranışların %3'ünü açıklamaktadır. Özetle, düşük öz yeterlilik, düşük benlik saygısı ve yüksek ebeveyn reddi yıkıcı davranışları yordamaktadır. Tablo 3'te yordayıcı değişkenlerin ham ve standardize regresyon katsayıları gösterilmiştir.

Tartışma

Bu çalışmada, denetimli serbestlik merkezine gelen ergenlerdeki öz yeterlilik, benlik saygısı ve algıladıkları ebeveyn reddinin yıkıcı davranışları açıklamadaki rolü incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre yıkıcı davranışları en iyi açıklayan değişken öz yeterlilik olmuştur, ardından benlik saygısı ve ebeveyn reddi gelmektedir. Suça sürüklenen ergenlerde öz yeterliliğinin bu çalışmada yıkıcı davranışları en yüksek oranda yordayan değişken olduğu bulunmuştur. Yıkıcı davranışlar ve öz yeterlilik arasında negatif bir ilişki olup; öz yeterlilik arttıkça yıkıcı davranışlar azalmaktadır. Bu bulgu alanyazındaki bulgularla benzerdir.^{12,39} Öz yeterlilik yeni ve zorlu durumlarla başa çıkma becerisi ile yakından ilişkilidir.⁴² Suça karışan çocukların büyük bir çoğunluğu akranlarına göre riskli durumlarla daha sık karşı karşıya kalmaktadır. Riskli durumlarla öz yeterliliği yüksek olan ergenler daha iyi başa çıkabilmekte, uygun başa çıkma stratejilerini kullanabilmekte ve akran baskısına direnmekte daha başarılı olmaktadır.^{41,43,60} Böylece riskli durumlarda olumsuz sonuçlar en aza indirgenmektedir.

Bu çalışmada benlik saygısının öz yeterlilikten sonra yıkıcı davranışları yordadığı bulunmuştur. Benlik saygısı arttıkça yıkıcı davranışlar azalmaktadır. Bu bulgu, düşük benlik saygısının dışavurumunun yıkıcı davranışlar göstermek olduğunu öne süren düşük benlik saygısı hipotezini desteklemektedir.⁴⁷ Öz yeterlilik ve benlik saygısı alanyazında genellikle birbirleri yerine kullanılıp karıştırılabilen kavramlardır. Benlik saygısı bireyin bir bütün olarak kendine yönelik olumlu ya da olumsuz tutumunu; yani genel bir değerlendirmeyi ifade etmektedir.⁴⁵ Öz yeterlilik ise kişinin belirli bir alanda algıladığı yeterlilik

Tablo 2. Değişkenler arası korelasyonlar

Değişkenler	Ortalama	Standart sapma	Öz yeterlilik	Benlik saygısı	Ebeveyn reddi
Yıkıcı davranışlar	11,98	5,84	-0,463**	-0,419**	0,28**
Öz yeterlilik	63,51	13,59	-	0,441**	-0,101
Benlik saygısı	29,96	4,45	-	-	-0,215*
Ebeveyn reddi	128,26	12,48	-	-	-

**p<0,001

Tablo 3. Öz yeterlilik, benlik saygısı ve ebeveyn reddinin yıkıcı davranışları yordaması (Stepwise çoklu regresyon analizi)

	b (Sabit)	SH-b	Beta	t	F	R ²
Öz yeterlilik	0,42	0,07	0,35	5,89***	28,41***	0,21
Benlik saygısı	0,37	0,10	0,23	3,92***	19,20***	0,27
Ebeveyn reddi	0,18	0,02	0,42	7,20***	15,17***	0,30

***p<0,001, SH: Standart hata

hissi, yetkinlik inancıdır.³³ Bu çalışmada öz yeterlilik ve benlik saygısı arasında orta düzey pozitif bir ilişki bulunması öz yeterlilik ve benlik saygısının ilişkili olsa dahi birbirlerinden farklı kavramlar olduğunu ortaya koymaktadır. Öz yeterliliğin benlik saygısına göre yıkıcı davranışları daha fazla yordaması kişilerin benlik saygısı söz konusu olduğunda kendilerine yönelik genel bir tutum değerlendirmesi yaparken; öz yeterlilik değerlendirilirken sosyal, duygusal ve akademik olarak alana özgün yetkinlik inançlarını değerlendirmeleri ile açıklanabilmektedir.

Yıkıcı davranışların yordanmasında ebeveyn reddi yüzde üç civarında bir katkı ile diğer değişkenlere göre en az etkiyi göstermiştir. Alanyazınla benzer biçimde bu çalışmada da ebeveyn reddi yıkıcı davranışları açıklamaktadır. Ancak alanyazın incelendiğinde birçok çalışmada ebeveyn reddinin yıkıcı davranışları açıklama oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.³⁰⁻³² Bu farkın nedenlerinden biri, çalışmamızın örnekleminin %93'ünün erkeklerden oluşmasından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Algılanan anne reddinin, kız ve erkek çocuklarının yıkıcı davranışları üzerindeki etkisi farklılaşabilmektedir. Alanyazında da farklı bulgular bulunmaktadır. Lila ve ark.³⁰ algılanan anne reddinin yıkıcı davranışlar üzerinde etkili olduğunu ortaya koyarken Veneziano⁶¹ erkek çocuğun yıkıcı davranışlarında baba reddinin etkili olduğunu belirtmiştir. İkinci bir açıklama ise, denetimli serbestlik merkezindeki ergenlerin annelerine yönelik koruyucu bir tutum sergileyip; algılanan ebeveyn reddini olduğundan düşük göstermiş olabilesidir. Bir yandan da ergenlik dönemi ailenin önemini azaldığı akran etkilerinin arttığı bir dönemdir.⁶² Ergenlik döneminden yıkıcı davranışlara akranların etkisi ebeveynlerden daha fazla olabilmektedir. Miller ve Matthews⁶³ yıkıcı davranışlara sahip akranlarla birlikte olmanın, ergenin yıkıcı davranışlarının önemli bir yordayıcısı olduğunu belirtmiştir. Uludağlı ve Sayıl'ın⁵⁴ yaptığı çalışmada da ergenlik döneminde ebeveynin reddedici algılanmasının, yıkıcı davranışlar gösteren akranlara sahip olmayı kolaylaştırdığı bulunmuştur. Son olarak, öz yeterliliğin ve benlik saygısının gelişiminde de ebeveynlerin etkisi olduğu hatırlanmalıdır.

Ebeveynler aktif olarak çocuklarının çevresini yapılandırarak öz yeterlilik gelişimi için bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Ebeveynin kabul edici olması çocuğun şimdi ve gelecekte kendini yönelik olumlu bir tutum içinde olmasını kolaylaştırmaktadır. Algılanan ebeveyn kabulünün yüksek olması benlik saygısının ve öz yeterliliğin yüksek olması ile ilişkilidir.⁶⁴⁻⁶⁶

Çalışmanın Kısıtlılıkları

Çalışmamızın uygulama aşamasına, yöntemine ve analize dair ileride yapılacak çalışmalarda geliştirebilir noktalar olduğu düşünülmektedir. İlk ve en önemli kısıtlılıklardan biri kontrol grubunun bulunmamasıdır. Bu nedenle öz yeterlilik, benlik saygısı ve ebeveyn reddi yıkıcı davranışları yordasa dahi bir neden-sonuç ilişkisi kurulması mümkün olmamaktadır. İkinci bir kısıtlılık ise demografik bilgi formu ile elde edilen ergenlerin bireysel özelliklerine (bkz. Tablo 1) ilişkin bilgilerin ele alınış biçimidir. Çalışmanın temel amacı ve hipotezi yıkıcı davranışlar, benlik saygısı, ebeveyn reddi ve öz yeterliliğin ilişkisini incelemek olduğu için demografik bilgi formundan elde edilen bilgiler analize dahil edilmemiş olup örnekleme betimlemek amacı ile kullanılmıştır. Ancak ileride yapılacak çalışmalarda söz konusu bireysel özelliklerin dikkate alınarak kontrol değişkeni olarak atanması ya da birer risk faktörü olarak ele alınması ve kontrol grubu ile sınılanması önerilmektedir. Bir diğer kısıtlılık ise ölçüm araçlarının öz bildirim yöntemine dayanmasına ilişkindir. Öz bildirim yöntemi sosyal beğenirlik yanlılığı da beraberinde getirmektedir. Son olarak, bu çalışmada okuma-yazma güçlükleri olan ergenlere ölçekler uygulayıcılar tarafından okunarak uygulanmıştır. Bu nedenle katılımcıların sosyal beğenirlikten daha fazla etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir. Katılımcılara çalışmanın amacı, araştırmacıların denetimli serbestlik kurumu ile ilişkili olmadığı ve gizlilik ilkeleri bildirilmesine rağmen bazı katılımcılar bu tür kaygılar yaşamış olabilir. Bu durumun ölçeklerde verilen cevapların doğruluğuna yansımış olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle bu örnekleme ileride yapılacak çalışmalarda katılımcıların okuma-yazma güçlüklerinin de göz önünde bulundurulmasının önemli olduğu düşünülmüştür.

Sonuç

Tüm kısıtlılıklara rağmen, denetimli serbestlik merkezlerinde yürütülen çalışmaların az olması sebebi ile bu çalışma söz konusu kurumdaki ergenlerin yıkıcı davranışlarını anlama, sosyo-demografik özelliklerini ve suça yönelik risk faktörlerini belirlemek için önemli bir adım olmuştur. Suça karışan ergenlerin yıkıcı davranışları üzerinde öz yeterlilik, benlik saygısı ve ebeveyn reddinin yordayıcı olduğu görülmüştür. Öz yeterlilik yıkıcı davranışları en iyi açıklayan değişken olmuştur. Yıkıcı davranışları açıklamada öz yeterliliği, sırasıyla benlik saygısı ve ebeveyn reddi takip etmiştir. İleride yıkıcı davranışları önleme ve müdahaleye ilişkin programlarda öz yeterliliği ve benlik saygısını desteklemenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Etik

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma için Etik Kurul onayı Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'ndan (15/11/2018, 10/01, protokol no: 60) alınmıştır.

Hasta Onayı: Alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Editörler kurulu dışında olan kişiler tarafından değerlendirilmiştir.

Yazarlık Katkıları

Konsept: M.Y., H.A., Dizayn: M.Y., Veri Toplama veya İşleme: R.E.K., Analiz veya Yorumlama: R.E.K., M.Y., Literatür Arama: R.E.K., Yazan: R.E.K., M.Y., H.A.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar tarafından finansal destek almadıkları bildirilmiştir.

Kaynaklar

- Farrington DP. Childhood origins of antisocial behavior. *Psychol Psychother*. 2005;12:177-190.
- Korkmaz MN, Erden G. Çocukları suç davranışına yönelten olası risk faktörleri. *TPY*. 2010;13:76-87.
- Ögel K, Aksoy A. Tutuklu ve hükümlü ergenlerde madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*. 2007;8:11-17.
- Robertson AA, Dill PL, Husain J, Undesser C. Prevalence of mental illness and substance abuse disorders among incarcerated juvenile offenders in Mississippi. *Child Psychiatry Hum Dev*. 2004;35:55-74.
- Glueck S, Glueck E. Unraveling juvenile delinquency. *Juv Ct Judges J*. 1950;2:32.
- Canter RJ. Sex differences in self report delinquency. *Criminology*. 1982;20:373-394.
- Güler G, Sungur MA, Küçük MÖ. Suça sürüklenen çocukların klinik ve sosyo-demografik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Bull Leg Med*. 2018;23:39-46.
- Daigle LE, Cullen FT, Wright JP. Gender differences in the predictors of juvenile delinquency: Assessing the generality-specificity debate. *Youth Violence Juv Justice*. 2007;5:254-286.
- Karnik NS, Soller M, Redlich A, Silverman M, Kraemer HC, Haapanen R, Steiner H. Prevalence of and gender differences in psychiatric disorders among juvenile delinquents incarcerated for nine months. *Psychiatr Serv*. 2009;60:838-841.
- Wasserman GA, McReynolds LS, Schwalbe CS, Keating JM, Jones SA. Psychiatric disorder, comorbidity, and suicidal behavior in juvenile justice youth. *Crim Justice Behav*. 2010;37:1361-1376.
- Mier C, Ladny RT. Does self-esteem negatively impact crime and delinquency? A meta-analytic review of 25 years of evidence. *Deviant Behav*. 2018;39:1006-1022.
- Chung H, Elias M. Patterns of adolescent involvement in problem behaviors: Relationship to self-efficacy, social competence, and life events. *Am J Community Psychol*. 1996;24:771-784.
- Hoeve M, Dubas JS, Eichelsheim VI, Van Der Laan PH, Smeenk W, Gerris JR. The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *J Abnorm Child Psychol*. 2009;37:749-775.
- Loeber R, Loeber SM. Family factors as correlates and predictors of juvenile conduct problems and delinquency. *Crime Justice*. 1986;7:29-149.
- Demuth S, Brown SL. Family structure, family processes, and adolescent delinquency: The significance of parental absence versus parental gender. *J Res Crime Delinq*. 2004;41:58-81.
- Martins PC, Oliveira VH, Tendais I. Research with children and young people on sensitive topics-The case of poverty and delinquency. *Child*. 2018;25:458-472.
- Broidy LM, Nagin DS, Tremblay RE, Bates JE, Brame B, Dodge KA, Fergusson D, Horwood JL, Loeber R, Laird R, Lynam DR, Moffitt TE, Pettit GS, Vitaro F. Developmental trajectories of childhood disruptive behaviors and adolescent delinquency: A six-site, cross-national study. *Dev Psychol*. 2003;39:222-245.
- Green AE, Gesten EL, Greenwald MA, Salcedo O. Predicting delinquency in adolescence and young adulthood: A longitudinal analysis of early risk factors. *Youth Violence Juv Justice*. 2008;6:323-342.
- Kring AM, Johnson SL, Davison G, Neale J. Çocukluk dönemi bozuklukları (12st ed). Şahin M. Anormal Psikoloji, Ankara; Nobel Yayınevi; 2017. p. 391-441.
- Duclos CW, Beals J, Novins DK, Martin C, Jewett CS, Manson SM. Prevalence of common psychiatric disorders among american indian adolescent detainees. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 1998;37:866-873.
- Pliszka SR, Sherman JO, Barrow MV, Irick S. Affective disorder in juvenile offenders: A preliminary study. *Am. J. Psychiatry*. 2000;157:130-132.
- Gördeles Beşer N, Baysan Arabacı L, Uzunoglu G. Türkiye'de bir bölge psikiyatri hastanesinde tedavi olan suça itilmiş çocuk profilleri. *Anadolu Psikiyatri Derg*. 2016:17.
- Teplin LA, Abram KM, McClelland GM, Dulcan MK, Mericle AA. Psychiatric disorders in youth in juvenile detention. *JAMA Psychiatry*. 2002;59:1133-1143.
- Rohner RP, Rohner EC. Parental acceptance-rejection and parental control: Cross-cultural codes. *Ethnology*. 1981;20:245-260.
- Rohner R, Khaleque, Cournoyer DE. Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications. *J Fam Theory Rev*. 2012;2:73-87.
- Rohner RP. Introduction to interpersonal acceptance-rejection theory (IPARTheory) and evidence. *ORPC*. 2016;6:4.
- Rohner RP, Khaleque A. Parental acceptance-rejection and life-span development: A universalist perspective. *ORPC*. 2002;6:1-10.
- Ali M, Zubair A. Parental attachment, parental acceptance and aggression among adolescents. *PJPR*. 2011:42.
- Hale WW, VanderValk I, Akse J, Meeus W. The interplay of early adolescents' depressive symptoms, aggression and perceived parental rejection: A four-year community study. *J Youth Adolesc*. 2008;37:928-940.
- Lila M, Garcia F, Gracia E. Perceived paternal and maternal acceptance and children's outcomes in Colombia. *Soc Behav Pers*. 2007;35:115-124.

31. Nishikawa S, Sundbom E, Hägglöf B. Influence of perceived parental rearing on adolescent self-concept and internalizing and externalizing problems in Japan. *J Child Fam Stud*. 2010;19:57-66.
32. Rafail E, Haque A. Relationships between perceived parental acceptance-rejection and juvenile delinquency scores: A study of criminal and non-criminal adolescents. *Pak J Psychol Res*. 1999;14:1-2.
33. Bandura A. Self-efficacy. *The Corsini encyclopedia of psychology*. 2010:1-3.
34. Bandura A. *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W.H. Freeman and Company. 1997.
35. Bandura A. Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychol. Rev*. 1977;84:191.
36. Schunk DH. Self-efficacy and academic motivation. *Educ. Psychol*. 1991;26:207-231.
37. Zimmerman BJ. Self-efficacy: An essential motive to learn. *Contemp Educ Psychol*. 2000;25:82-91.
38. Muris P. A brief questionnaire for measuring self-efficacy in youths. *J Psychopathol Behav Assess*. 2001;23:145-149.
39. Carroll A, Gordon K, Haynes M, Houghton S. Goal setting and self-efficacy among delinquent, at-risk and not at-risk adolescents. *J Youth Adolesc*. 2013;42:431-443.
40. Ludwig KB, Pittman JF. Adolescent prosocial values and self-efficacy in relation to delinquency, risky sexual behavior, and drug use. *Youth Soc*. 1999;30:461-482.
41. Bandura A. Self-efficacy mechanism in human agency. *Am Psychol*. 1982;37:122.
42. Vera EM, Shin RQ, Montgomery GP, Mildner C, Speight SL. Conflict resolution styles, self-efficacy, self-control, and future orientation of urban adolescents. *Prof Sch Couns*. 2004;73-80.
43. Telef BB, Karaca R. Ergenlerin öz-yeterliklerinin ve psikolojik semptomlarının incelenmesi. *MKUJSS*. 2011:8.
44. Uysal R, Bingöl TY. Ergenlerde risk alma davranışının öz-yeterlik ve farklı değişkenler açısından incelenmesi. *JASSS*. 2014;2:573-582.
45. Rosenberg M, Schooler C, Schoenbach C, Rosenberg F. Global self-esteem and specific self-esteem: Different concepts, different outcomes. *Am Sociol. Rev*. 1995:141-156.
46. Rosenberg M, Schooler C, Schoenbach C. Self-esteem and adolescent problems: Modeling reciprocal effects. *Am Sociol Rev*. 1989:1004-1018.
47. Donnellan MB, Trzesniewski KH, Robins RW, Moffitt TE, Caspi A. Low self-esteem is related to aggression, antisocial behavior, and delinquency. *Psychol Sci*. 2005;16:328-335.
48. Fergusson DM, Horwood LJ. Male and female offending trajectories. *Dev Psychopathol*. 2002;14:159-177.
49. Bos AE, Huijding J, Muris P, Vogel LR, Biesheuvel J. Global, contingent and implicit self-esteem and psychopathological symptoms in adolescents. *Pers Individ Differ*. 2010;48:311-316.
50. Leary MR, Schreindorfer LS, Haupt AL. The role of low self-esteem in emotional and behavioral problems: Why is low self-esteem dysfunctional. *J Soc Clin Psychol*. 1995;14:297-314.
51. Masi G, Muratori P, Manfredi A, Pisano S, Milone A. Child behaviour checklist emotional dysregulation profiles in youth with disruptive behaviour disorders: clinical correlates and treatment implications. *Psychiatry Res*. 2015;225:191-196.
52. Walters GD. Mediating the relationship between parental control/support and offspring delinquency: Self-efficacy for a conventional lifestyle versus self-efficacy for deviance. *Crime Delinq*. 2018;64:606-624.
53. Voisin DR, Kim DH, Bassett SM, Marotta PL. Pathways linking family stress to youth delinquency and substance use: Exploring the mediating roles of self-efficacy and future orientation. *Health Psychol*. 2018;25:139-151.
54. Pekel Uludağlı N, Sayıl M. Suça karışmış ergenlerde problem ve olumlu sosyal davranışlar: Ergen, anne ve arkadaş özellikleriyle ilişkileri. *Türk Psikol Derg*. 2013;28.
55. Rohner RP, Saavedra JM, Granum EO. Development and validation of the Parental Acceptance-Rejection Questionnaire: Test-manual, American Psycholog Ass. *Journal Suppl. Abstract Service*. 1978.
56. Goodman R. The Strengths and Difficulties Questionnaire: A research note. *J Child Psychol Psychiatry*. 1997;38:581-586.
57. Güvenir T, Özbek A, Baykara B, Arkar H, Şentürk B, İncekaş S. Güçler ve Güçlükler Anketi'nin (GGA) Türkçe uyarlamasının psikometrik özellikleri. *Türk J Child Adolesc Ment Health*. 2008;15:65-74.
58. Telef BB, Karaca R. Çocuklar için öz-yeterlik ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *BEFJournal*. 2012;32:169-187.
59. Rosenberg M. *Society and the Adolescent Self-Image*. Princeton: Princeton University Press. 1965.
60. Smith RE. Effects of coping skills training on generalized self-efficacy and locus of control. *J Pers Soc Psycho*. 1989;56:228.
61. Veneziano RA. The importance of paternal warmth. *CCR*. 2003;37:265-281.
62. Santrock JW. *Adolescence* (12th ed.). Dubuque: Wm C Brown Publishers. 2012.
63. Miller WJ, Matthews RA. Youth employment, differential association, and juvenile delinquency. *Sociol. Focus*. 2001;34:251-268.
64. Schunk DH, Pajares F. The development of academic self-efficacy. Wigfield A, Eccles JS. *Academic Press*. 2002: p. 15-31.
65. Robertson JF, Simons RL. Family factors, self-esteem, and adolescent depression. *JMF*. 1989:125-138.
66. Haque A. Relationship between perceived maternal acceptance rejection and self-esteem among young adults in Nigeria. *J Psychol Afr*. 1988;1:15-24.